

بررسی آماری وضعیت اطلاع رسانی در ایران (پرسش و پاسخ)

چکیده: وضعیت مراکز مدارک و کتابخانه های تخصصی ایران، از جهت استفاده از نیروی متخصص، روشهای جدید ذخیره و بازیابی اطلاعات و تجهیزات مورد بررسی قرار گرفته و مشکلات و پیشنهادات آنها در پایان مقاله درج شده است.

مقدمه

نقش اطلاعات علمی و فنی در توسعه اقتصادی و اجتماعی از چنان اهمیتی برخوردار است که، نه تنها برای جامعه کتابداری و اطلاع رسانی جزو بدیهیات به شمار می آید، بلکه بسیاری از تصمیم گیران نیز، به اهمیت موضوع آگاه اند. لیکن با این وصف، باید اذعان داشت که سیاستگذاران و برنامه ریزان کشور، تاکنون این پشتوانه قوی را در تصمیم گیریها و برنامه ریزیها، چنانکه باید و شاید مورد اعتنا قرار نداده و یا آن را کلا نادیده گرفته اند. بر اثر آن، تلاشهای کتابداران و اطلاع رسانیان برای کسب جایگاهی مناسب، درصد برنامه های توسعه به منظور ایجاد ساختار اطلاعاتی منسجم، به نحوی که کلیه نهادهای اطلاع رسانی موجود را با یک برنامه بلندمدت به یکدیگر مرتبط سازد، بی نتیجه مانده است.

امروزه در کشورهای پیشرفته جهان، اطلاعات و شبکه های اطلاع رسانی، چنان اهمیت یافته اند که از ضروریات حتمی و اجتناب ناپذیر به شمار می آیند. اما وضع در کشورهای جهان سوم، به گونه ای دیگر است. در این کشورها، از جمله ایران هنوز به اطلاعات، به عنوان یک منبع و پشتوانه قوی در توسعه برنامه های ملی توجه کافی مبدول نمی شود. ناگفته پیداست که در تصمیم گیریها، برنامه ریزیها و تحقیقات، دسترسی به دامنه وسیعی از اطلاعات سازمان یافته

حائز اهمیت است، تا با انتخاب معقول نتایج مطلوب حاصل شود. حال اگر به دلیل عدم وجود نظام اطلاعاتی متشکل، نتوان به اطلاعات موجود دست یافت، بالطبع کارایی اطلاعات ذخیره شده پراکنده، بسیار ناچیز خواهد بود.

با در نظر گرفتن نکات فوق، ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی باید در کانون توجه دولت قرار گیرد. در انجام این مهم، نخستین گام شناخت همه جانبه توان واحدهای اطلاعاتی کشور است، تا اولاً برنامه‌ریزی با توجه به امکانات و تواناییهای بالفعل و بالقوه آنها صورت پذیرد و ثانیاً برای رفع نقائص و مشکلات موجود، در مرحله اول برنامه، پیش‌بینیهای لازم به عمل آید.

نکته دیگر آن است که، برنامه باید از قدرت انعطاف‌پذیری برخوردار بوده به نحوی که بتواند پاسخگوی شرایط متغیر جامعه باشد. ارزیابی و بررسی گاه به گاه شبکه، باید در دستور کار

نظام قرار گیرد، تا ناهماهنگیها و اشتباغات احتمالی پیش از آنکه مشکل آفرین شوند، در

مراحل اولیه شناخته و برطرف گردند. به موازات این فعالیتها مراکز هماهنگ کننده باید، با تهیه و تدوین مقررات، دستورالعملها و استانداردهای لازم، دست اندرکاران را در انجام بهتر

امور راهنمایی کنند. یادآوری این مطلب، شاید خالی از فایده نباشد که، تکامل هر نظام

مستلزم وجود دائم نیروهای آزموده و کافی جهت اداره آن نظام است. هر نظام باید بتواند نیروی

مورد نیاز خود را در تمام سطوح تربیت کند.

امید است، تشکیل شبکه اطلاع‌رسانی ایران با همکاری نیروهای مجرب و کارآزموده و بر اساس

اطلاعات کافی و صحیح انجام گیرد. گزارش حاضر که بررسی توان واحدهای اطلاعاتی کشور

است، با توجه به چنین نگرشی تهیه گردید.

درباره وضعیت کتابخانه‌ها و مراکز مدارک ایران، صحبت بسیار شده و می‌شود و هر بار از

دیدگاهی مورد بررسی قرار می گیرند. برخی، کتابخانه‌ها را از جهت ساختمان، نور، فضا و وسایل ارزیابی می کنند. متخصصانی میزان مجموعه و خدمات فنی کتابخانه‌ها را مد نظر دارند. بعضی عملکرد کتابخانه‌ها را در طول زمان و با توجه به فراز و نشیبهای که داشته‌اند بررسی می نمایند. هر یک از این گونه بررسیها، روشنگر پاره‌ای از مسائل بوده و خواهد بود. در بررسی حاضر، توجه بیشتر به خدمات اطلاعاتی و استفاده از روشهای جدید در ذخیره و بازیابی اطلاعات معطوف گردیده و اطلاعاتی مانند مساحت زیر بنا، تعداد میز و صندلی مطالعه و نظایر آن منظور نشده است.

نکته دوم اینکه، این بررسی یک مطالعه کمی از وضعیت مراکز مدارک، کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی ایران است که در قالب آمار و ارقام ارائه می شود. بررسی کیفی نیازمند مجال بیشتر، ارزیابی حضوری و پرسشهای دیگر است.

پیشینه

طرح "بررسی وضعیت اطلاع‌رسانی در ایران" که این مقاله عصاره آن است در زمستان 1369 آغاز شد. ابتدا پرسشنامه‌هایی که در گذشته برای کتابخانه‌ها طراحی شده بود و همچنین پرسشنامه‌های دریافتی از سازمانهای بین‌المللی و ملی خارج از کشور، مورد مطالعه قرار گرفت. تا پرسشنامه‌ای مناسب برای این بررسی تنظیم گردد (ص 3-6). سپس سعی شد فهرست جامعی از نام و نشانی موسسات، مراکز مدارک و کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی تهیه شود. اولین دسته از پرسشنامه‌ها، در اسفند 1369 و بقیه در فروردین و اردیبهشت 1370 توزیع گردید. پیگیری در دو نوبت، در آغاز و پایان تابستان، صورت گرفت. در این مدت، تعدادی از

مؤسسات اعلام داشتند که کتابخانه ندارند. برخی از دانشکده‌ها اطلاع دادند که کتابخانه مرکزی کل امور سفارس، تهیه و آماده‌سازی مواد و حتی در مواردی سرویسدهی را به عهده دارد و کتابخانه دانشکده در حد یک اتاق با چند قفسه از جزوهای آموزشی خلاصه شده است و قادر به پاسخگویی به پرسشنامه "بررسی وضعیت اطلاع‌رسانی در ایران" نیستند. برخی از مؤسسات جدید ابزار داشتند که کتابخانه در مرحله راه‌اندازی است و در حال حاضر نمی‌توانند به این پرسشنامه پاسخ دهند. تعداد انگشت شماری از کتابخانه‌ها، به رغم سه بار درخواست پاسخ ندادند. در مهر ماه، پاسخهای دریافتی (280 مورد) بررسی شد و در مواردی که به تماس مجدد و رفته شبهه و یا رفع نقائص نیاز بود، این کار انجام گرفت. استخراج اطلاعات، دقت لازم به عمل آمد- بخصوص در مورد پرسشهای 9 تا 19 که پاسخهای قبل و بعد مورد بررسی قرار گرفت. به عنوان مثال دیده شد که کتابخانه‌ای در مقابل پرسش 14 بند الف (ارتباط پیوسته داخلی) و بند ب (ارتباط پیوسته خارجی) علامت زده و ارقامی را ذکر کرده است. حال آنکه با توجه به سوال 19 این کتابخانه در موقع پاسخگویی، نه کامپیوتر در اختیار داشته است و نه ترمینال. لذا می‌توان حدس زد که، پاسخ دهنده یا منظور سوال را در نیافته و یا احتمالاً جستجوهای را که از طریق یکی از سازمانها، به صورت ارتباط پیوسته انجام داده، به عنوان امکانات کتابخانه خود ذکر کرده است. نمونه دیگر پاسخ یکی از کتابخانه‌ها به پرسش میزان بودجه ریالی و ارزی بود. این کتابخانه، رقم کلانی در حد کل بودجه یک سازمان تحقیقاتی را ذکر کرده بود که، با توجه به میزان ناچیز مجموعه و تجهیزات کتابخانه، این رقم نمی‌توانست صحیح باشد. در این مورد معلوم شد، پاسخ دهنده کل بودجه سازمان متبوع را نوشته است. در مواردی مشابه نمونه‌های فوق، سعی شد با کتابخانه پاسخ‌دهنده تماس گرفته

شود تا رفع هر گونه شک و شبهه ای گردد. مختصر آنکه، دقت و کوشش لازم به عمل آمد تا از وضعیت کتابخانه های تخصصی و دانشگاهی کشور تصویر درستی ارائه شود.

پرسشنامه بررسی وضعیت اطلاع رسانی در ایران

1- نام مرکز مدارک 2- سال تأسیس

کتابخانه

3- نام سازمان متبوع

.....

4- نشانی مرکز مدارک

.....

کتابخانه

..... کدپستی صندوق

..... پستی

شماره تلفن شماره تلکس شماره فاکس

میلی.....

اطلاعات پرسنلی:

5- نام سرپرست مرکز مدارک رشته

تحصیلی.....

کتابخانه

درجه تحصیلی مدت اشتغال در پست

کنونی.....

میزان تجربه در کار کتابداری و اطلاع رسانی

.....

6- تعداد کل پرسنل نفر

الف. تخصص کتابداری

دکتر فوق لیسانس لیسانس فوق

دیپلم نفر

ب. سایر رشته ها

دکتر فوق لیسانس لیسانس فوق

دیپلم دیپلم نفر

مجموعه (کاغذی / میکروفیلم / میکروفیش)

7- موضوع اصلی مجموعه
.....

8- میزان مجموعه به تفکیک

الف- کتاب فارسی جلد ب- کتاب لاتین جلد

ج- کتاب عربی جلد

د- نشریات ادواری خارجی مورد اشتراک

.....عنوان

س- نشریات ادواری فارسی دریافتی

.....عنوان

ک- پایان نامه ها جلد

نوع آماده سازی: 1- نمایه سازی - 2 - غیره χ فهرستنویسی 3 لطفاً توضیح

دهید.

م- گزارشهای علمی و فنی و دیگر منابع از این نوع جلد فارسی جلد

لاتین

نوع آماده سازی χ 1- نمایه سازی نوع آماده سازی χ 1- نمایه

سازی

مدارک فارسی 2- χ فهرستنویسی مدارک لاتین 2-

χ فهرستنویسی

لطفاً توضیح χ 3- غیره دهید.

لطفاً χ 3- غیره توضیح دهید.

.....
.....
ن - نقشه عدد روش تنظیم

مجموعه کامپیوتری (فایلها و بانکهای اطلاعاتی)

9- نوع مجموعه کامپیوتری 1) میزان اطلاعات ذخیره شده

2) میزان اطلاعات ذخیره شده

3) میزان اطلاعات ذخیره شده

10- بانکهای اطلاعاتی ایجاد شده [عنوان بانک اطلاعاتی، پوشش زمانی، پوشش موضوعی، نوع

اطلاعات (کتابشناختی و یا غیر آن)، نحوه دستیابی ...]

.....
.....
.....
11- آیا از برنامه نویسی* در ایجاد بانکهای اطلاعات استفاده شده است؟ بله خ خیر

12- آیا از بسته های نرم افزاری در ایجاد بانکهای اطلاعاتی استفاده شده است؟ بله خ

خیر

در صورت مثبت بودن جواب نوع بسته نرم افزاری را مشخص فرمائید.

.....
13- توضیحات دیگر در ارتباط با مجموعه و آماده سازی اطلاعات

.....
خدمات ماشینی

14- نوع خدماتی که ارائه می شود:

الف- ارتباط χ پیوسته داخلی تعداد تقریبی ارتباط در سال

.....
نام مرکز کامپیوتری میزبان:

χ ب- ارتباط پیوسته** خارجی تعداد تقریبی بازیابی در سال

.....
اسامی سرویسهای مورد اشتراک:

χ ج- بازیابی اطلاعات تعداد تقریبی بازیابی در سال

χ د- تکثیر و توزیع بسته نرم افزاری تعداد تقریبی در سال

س- اشاعه اطلاعات گزینشی [1] χ تعداد تقریبی در سال

ک- غیره لطفاً توضیح دهید χ

15- استفاده کنندگان از خدمات ماشینی

الف- χ افراد داخل سازمان: متخصصان و محققان χ دانشجویان χ اساتید χ

غیره

ب- مراجعان خارج از χ اساتید χ سازمان: متخصصان و محققان χ

دانشجویان χ غیره

لطفاً توضیح دهید

16- χ دارد χ محدودیت استفاده از سیستم ندارد در صورت مثبت بودن پاسخ لطفاً توضیح دهید.

.....

17- تعداد تقریبی پرسشهای اطلاعاتی دریافتی در سال

18- تعداد تقریبی پرسشهای اطلاعاتی پاسخ داده شده در سال (دستی و ماشینی)

.....

19- تجهیزات

الف- زیراکس دستگاه ب- ریزخوان [2] دستگاه ج- کامپیوتر شخصی (PC)

دستگاه

د- ترمینال خط س- فاکسی م- χ ک- دستگاه تهیه میکروفیلم χ میلی

χ دستگاه تهیه میکروفیلم

ن- χ ه- غیره χ دستگاه تکثیر میکروفیش لطفاً نام

ببرید

20- بودجه

الف- بودجه ریالی در سال 1369 چه مبلغ از این بودجه هزینه شده است

ب- بودجه ارزی در سال 1369چه مبلغ از این بودجه هزینه شده است.....

21- همکاریهای ملی و بین‌المللی

الف- عضویت در سرویس امانت بین کتابخانه‌ها

ب- عضویت در انجمن‌ها لطفاً نام‌ها و موسسات جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی

ببرید.....

.....

22- شبکه اطلاع‌رسانی کشور

الف- چنانچه شبکه اطلاع‌رسانی کشور بصورت موضوعی تشکیل شود خود را بیشتر وابسته به

کدام شبکه موضوعی می‌دانید.....

ب- به نظر شما کدامیک از مراکز مدارک/ کتابخانه‌های کشور برای آنکه به عنوان مرکز مادر

شبکه [3] موضوعی شما انتخاب شوند مناسب‌ترند؟

ج- چنانچه شبکه اطلاع‌رسانی به صورت استانی تشکیل شود کدامیک از مراکز مدارک/

کتابخانه‌های استان را برای ایفای نقش مرکز مادر مناسب‌تر می‌دانید؟

د- برای توسعه فعالیتهای خود و مشارکت در شبکه اطلاع‌رسانی کشور به چه تجهیزات و

تخصصهای نیاز دارید

س- چه آموزشهایی را جهت بالا بردن کیفیت ذخیره و بازیابی اطلاعات و ارائه خدمات اطلاعاتی بهتر لازم می دانید

23- طرحها و برنامه های آتی مرکز مدارک/ کتابخانه

الف- ایجاد بانکهای اطلاعاتی جدید لطفاً با قید زمان شروع توضیح دهید

.....

.....

ب- خدمات اطلاعاتی جدید لطفاً با قید زمان شروع توضیح دهید

.....

.....

لطفاً با قید زمان ج- انتشارات جدید انتشار نام ببرید

.....

.....

لطفاً توضیح دهید د- غیره

.....

.....
..... 24- پیشنهادات

.....
.....
.....
تاریخ تکمیل پرسشنامه

نام پاسخ دهنده

پانوشتها:

Programmer - *

line - On - **

Selective Dissemination of Information-[1]

readers -Micro -[2] دستگاههای خواندن میکروفیلم یا میکروفیش

[3] مرکزی که از نظر مجموعه، نیروی انسانی، تجهیزات و غیره امکان بیشتری دارد به عنوان

مرکز مادری در آن رشته یا منطقه وظیفه هماهنگ کردن فعالیتهای واحدهای ذیربط را به

عهده می گیرد.

نتایج کلی

آنچه پس از بررسی پرسشنامه‌ها معلوم شد آن است که، مراکز مدارک و کتابخانه‌های تخصصی، در قیاس با کتابخانه‌های دانشگاهی وضع بهتری دارند. همچنین کتابخانه‌های تهران، نسبت به کتابخانه‌های دیگر نقاط کشور از امکانات بهتری برخوردارند. ضعف بنیه کتابخانه‌ها از جهت نیروی متخصص کاملاً محسوس است. کمبود نیروی متخصص و امکانات و همچنین سیطره مقررات اداری و مالی، سبب گردیده است که پیشنهاد نظام متمرکز در امر تهیه و آماده‌سازی مواد و خرید تجهیزات و نظایر آن، توسط کتابخانه‌هایی که با مشکلات فنی و اداری مواجه‌اند ارائه شود. به موازات آن امید به راه‌اندازی شبکه اطلاع‌رسانی کشور و استفاده بهتر و بیشتر از سرویس امانت بین کتابخانه‌ها، به صورت چشم‌اندازی نوید بخش برای کتابخانه‌هایی که دارای امکانات کمتری هستند، در آمده است.

بخش نیازها و پیشنهادها، گویای نیاز و اشتیاق دست‌اندرکاران کتابداری و اطلاع‌رسانی، به تجدید آموخته‌هایشان و روزآمد کردن دانسته‌هایشان از طریق شرکت در سمینارهای تخصصی، دوره‌های بازآموزی و بازدید از مراکز مدارک و کتابخانه‌های مهم جهان است. این مطلب، نکته‌ای است که اگر به آن توجه نشود و از راه‌های مختلف بنیه علمی کارکنان فعلی تقویت نگردد، این گروه به تدریج کارآیی علمی خود را از دست خواهد داد و با توجه به کمبود نیروی متخصص، وضع در آینده تأسف‌بار خواهد بود.

به هر حال جداول و نمودارها و همچنین بخش نیازها و پیشنهادهای اعلام شده توسط کتابخانه‌ها، گویای مطلب است و نیاز به شرح و توضیح چندانی ندارد. مطالب تحت سرعنوانهای: مدیریت؛ کارکنان؛ مجموعه؛ آماده‌سازی؛ تجهیزات؛ خدمات اطلاعاتی؛ همکاریهای

داخلی و خارجی؛ بودجه؛ نیازها و پیشنهادهای دسته‌بندی شده است. در هر مبحث، نکاتی منتج از آمارها بیان می‌شود. در ارائه مطلب، تلاش شد هیچ‌گونه نظر و استنباط شخصی دخالت داده نشود و فقط، داده‌های آماری به منظور روشن شدن وضع موجود عرضه گردد. امید است در ریشه‌یابی مسائل، صاحب‌نظران به فراخور تجربیات و دیدگاهشان به طرح مسئله بپردازند.

مدیریت

مطالعه پرسشنامه‌ها نشان داد: حدود 70٪ کتابخانه‌ها به وسیله مدیرانی که تخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی ندارند اداره می‌شود (جدول 1). میزان فوق لیسانس‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی به کل مدیران کتابخانه‌ها، 13/8٪ است که با تعداد مدیران فوق لیسانس، در سایر رشته‌ها برابر است. در مورد مدیران با مدرک لیسانس، نسبت لیسانس‌های سایر رشته‌ها به لیسانس‌های کتابداری 2/9 برابر است. این مطلب، شاید مبین این نکته باشد که، با وجود آنکه بیش از 25 سال از عمر نخستین گروه آموزش کتابداری در ایران می‌گذرد، ولی این رشته پذیرش لازم را به عنوان یک تخصص پیدا نکرده است. کتابداران ناگزیرند، علاوه بر فعالیتهای تخصصی جهت ارائه خدمات بهتر، به منظور شناساندن این تخصص به مدیران و سیاستگذاران نیز تلاش کنند. جداول نشان می‌دهد. نسبت تعداد مدیران زن که مدرکشان کتابداری و اطلاع‌رسانی است، به مدیران مرد این رشته‌ها 1/35 برابر است (جدول 2). حال آنکه در مورد مدیران غیرمتخصص، نسبت مردان به زنان 2/3 برابر است. از مجموع مدیران 41/1٪ تجربه‌ای بیش از 10 سال در این رشته دارند (جدول 3). بندهای سوال 5 مشخص کرد که، مدیران غیرمتخصص اغلب، با احراز پست مدیریت کتابخانه به کسب تجربه در این رشته پرداخته‌اند.

جدول 1: توزیع مدیران کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب میزان تحصیلات

بدون پاسخ	جمع		دیپلم		فوق دیپلم		لیسانس		فوق لیسانس		دکترای		درجه تحصیلی رشته تحصیلی
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
17	7/30	80	-	-	7/3	19	9/2	24	8/13	36	0/4	1	کتابداری و اطلاع‌رسانی
	3/69	181	9/11	31	1/9	5	8/26	70	8/13	36	9/14	39	سایر رشته‌ها
	10/0	261	9/11	31	9/2	24	36	94	6/27	72	3/15	40	جمع

(مبنا جدول 1) نمودار

جدول 2: توزیع مدیران کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب میزان تحصیلات و به

تفکیک جنسیت

بدون پاسخ	جمع	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکترای	درجه
-----------	-----	-------	-----------	--------	------------	--------	------

تحصیلی	مرد		زن		مرد		زن		مرد		زن		رشته تحصیلی
	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	
17	46	34	-	-	13	6	11	13	21	15	1	-	کتابداری و اطلاع رسانی
	56	125	18	13	1	4	28	42	8	28	1	38	سایر رشته ها
	102	159	18	13	14	10	39	55	29	43	2	38	جمع

جدول 3 توزیع مدیران بر حسب میزان تجربه در کار کتابداری و اطلاع رسانی

بدور	جمع		بیش از 10 سال		3-10 سال		3-1 سال		کمتر از یکسال		میزان تجربه
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
9	36/7	76	20/3	42	10/6	22	4/3	9	1/4	3	کتابداری و اطلاع رسانی
54	63/3	131	20/8	43	13/5	28	15/9	33	13	27	سایر رشته ها
73	100	207	41/1	85	24/2	50	20/2	42	14/5	30	جمع

(مبنا جدول 3) نمودار

کارکنان

پس از استخراج اطلاعات معلوم شد که، در 280 کتابخانه مورد بررسی فقط 99 نفر با مدرک دکترا و فوق لیسانس در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی (5/5٪) و 125 نفر با مدرک لیسانس کتابداری (6/9٪) به کار اشتغال دارند. به عبارت دیگر، مجموعه‌ها 12/4٪ کل کارکنان کتابخانه‌ها را متخصصات این رشته تشکیل می‌دهند. از سوی دیگر حدود 45٪ کل پرسنل کتابخانه‌ها دیپلمه‌اند و این مطلب، مبین آن است که بخش عمده نیروی کتابخانه‌ها، صرف اموری مانند رج‌بندی کارتها، تنظیم قفسه‌ها، امانت مواد و نظایر آن - که نیاز به تخصص ندارد - می‌شود (جدول 4).

مجموعه

در زمان استخراج اطلاعات مربوط به میزان مجموعه کتابهای فارسی، عربی و لاتین مشخص شد که، باید دو جدول جداگانه تنظیم شود. علت این امر، عدم یکدستی در پاسخها بود. برخی از کتابخانه‌ها، مجموع تعداد کتابهای فارسی، عربی و لاتین را یکجا ذکر کرده بودند. بعضی آمار کتابهای فارسی و عربی را با هم و کتابهای لاتین را جداگانه و تعدادی برعکس، کتابهای لاتین و عربی را جمعاً و فارسی را مجزا قید نموده بودند. لذا در جدول 5، کتابخانه‌ها بر اساس تعداد کل کتابهایشان دسته‌بندی شدند و درصدهایشان مشخص گردید. در جدول 6 کتابخانه‌ها بر اساس تعداد کتابهای «فارسی و عربی» و کتابهای «لاتین» در ستونهای تعیین شده منظور گردیدند و 7 کتابخانه‌ای که نحوه ارائه اطلاعاتشان با جدول 6 مغایرت داشت به ستون بدون پاسخ انتقال یافت.

آمار نشان داد که، کتابخانه‌ها عموماً از جهت مجموعه کتاب، که شناخته شده‌ترین و رایجترین انواع مدارک است، نیز چندان غنی نیستند. 56/5٪ کتابخانه‌های مورد بررسی، مجموعه‌ای کمتر از 10 هزار جلد دارند. تنها 1/8٪ از کتابخانه‌ها دارای مجموعه‌ای متجاوز از 100 هزار جلد می‌باشند (جدول 5). ناگفته نماند که، چنانچه قرار بود کتابخانه‌ها آماری بر اساس تعداد عنوان کتابهای موجود در کتابخانه ارائه دهند، آن آمار، بخصوص در کتابخانه‌های دانشگاهی بسیار پایینتر از این حد بود، و چنانچه عامل روز آمد بودن منابع را در این بررسی دخالت می‌دادیم، معلوم می‌شد که جز تعداد اندکی از کتابخانه‌ها، مجموعه بقیه، از جهت اطلاعات بهنگام، توانی نزدیک به صفر دارد.

در مقابل پرسش «نشریات ادواری خارجی مورد اشتراک» 6 مورد «بدون جواب» و 24 مورد

«ندارد» ملاحظه شد (جدول 7). این مطلب، گویای آن است که، این کتابخانه‌ها در مورد تهیه نشریات ادواری خارجی، یا برنامه مشخصی ندارند و هر آنچه سازمانها برایشان ارسال می‌دارند در کتابخانه نگهداری می‌کنند، و یا مشکلات ارزی مانع شده است که نشریات مورد نیاز خود را مشترک شوند.

در برابر پرسش «نشریات ادواری فارسی دریافتی»، 5 مورد «بدون جواب» و 16 مورد «ندارد» داشتیم. این قسمت، قابل توجه نبود. چطور ممکن است کتابخانه‌ای، هیچ یک از مجلات فارسی زمینه فعالیت خود را تهیه و یا دریافت نکند؟

در مورد سایر انواع مدارک، مانند پایان‌نامه‌ها، گزارشهای علمی و فنی و غیره، تعداد موارد پاسخ داده شده بسیار ناچیز بود. لذا به تنظیم جدول نینجامید. البته این مسئله ناشی از آن است که، این گونه مدارک، چون ردیابی و تهیه‌شان مشکلتر از کتاب و مجله است، عموماً چندان مورد توجه کتابخانه‌ها نیستند. آن تعداد از کتابخانه‌ها نیز که، بنا به ضرورت و یا درخواست جامعه استفاده‌کننده خود، تعدادی از این نوع مدارک را تهیه کرده‌اند، عموماً آمار مجزا در اختیار ندارند.

لازم به ذکر است که، کتابخانه‌ها در فراهم آوردن منابع خارجی با مشکلات گوناگونی نظیر، حجم روز افزون اطلاعات منتشره و افزایش قیمت مواد و خدمات، کمبود بودجه ارزی، بورکراسی اداری، مقررات گمرکی و پستی مواجه‌اند، که اگر کمبود نیروی انسانی آزموده در امر گردآوری مواد را به آن بیفزاییم، نتیجه اسفبار خواهد بود.

جدول 4: توزیع کارکنان کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب میزان تحصیلات

جمع	زیر دیپلم		دیپلم		فوق دیپلم		لیسانس		فوق لیسانس		دکتر
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد

5/4	457	-	-	-	-	12/9	233	6/9	125	5/3	95	0/2	4	و
4/6	345	2/6	47	45/7	823	2/9	53	19/1	345	3/2	57	1/1	20	بر
00	802	100	261	11/9	31	9/2	24	36	94	27/6	72	15/3	40	ع

(مبنا جدول 4) نمودار

جدول 5: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب تعداد کتاب

جمع	بیش از 100 هزار		100-60 هزار		60-30 هزار		30-10 هزار		10-3 هزار		کمتر از 3 هزار	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
276	1/8	5	2/2	6	8/3	23	31/2	86	30/8	85	24/7	71

جدول 6: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب تعداد کتاب و به تفکیک فارسی

و لاتین

بدو پاس	جمع	بیش از 100 هزار	100-60 هزار	60-30 هزار	30-10 هزار	10-3 هزار	کمتر از 3 هزار	وع مدرک
---------	-----	-----------------	-------------	------------	------------	-----------	----------------	---------

تعداد کتاب	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
تابهای رسی تین	118	92	45	13	1	-	269
تابهای لاتین	130	89	36	10	3	1	269

جدول 7: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز کدارک بر حسب تعداد عناوین نشریات ادواری به تفکیک فارسی و لاتین

تراز 10 عنوان	50-100 عنوان		100-150 عنوان		150-200 عنوان		بیش از 200 عنوان		جمع		
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
17/4	139	53/7	41	15/8	17	6/6	12	4/6	5	1/9	259
13/6	69	27/6	59	23/6	36	14/4	14	5/6	38	15/2	250

(مبنا جدول 5) نمودار

(مبنا جدول 7/1) نمودار

(مبنا جدول 7/2) نمودار

آماده سازی

تراکم اطلاعات در ده دهه اخیر، ایجاد و توسعه روشهای جدید ذخیره و بازیابی اطلاعات را موجب شده است. آمار نشان می دهد که، استفاده از روشهای جدید، چندان در کتابخانه های ایران، رایج نیست. بیش از 70٪ کتابخانه ها از نمایه سازی برای آماده سازی هیچ یک از انواع مدارک خود استفاده نمی کنند (جدول 8). این امر، می تواند دو علت داشته باشد، نخست آنکه در برخی از کتابخانه ها به مدارکی مانند گزارشهای علمی و فنی، مقالات سمینارها، پایان نامه ها و نظایر آن که برای آماده سازی آنها از نمایه سازی استفاده می شود چندان توجهی نمی شود و عمده نیرو صرف تهیه و نگهداری مدارک رایجتر، مانند کتاب و نشریات ادواری، می گردد. دوم آنکه، به لحاظ کمبود نیروی متخصص امکان نمایه سازی این گونه مدارک وجود ندارد و برای نگهداری آنها از فهرستنویسی ساده و یا نظم الفبایی استفاده می کنند.

آن تعداد از کتابخانه ها (6/29٪) که، از روش نمایه سازی استفاده می کنند، عمدتاً این روش را برای آماده سازی گزارشهای علمی و فنی به خدمت گرفته اند (7/20٪) نمایه سازی پایان نامه ها در 8/16٪ و نقشه ها در 4/0٪ کتابخانه ها اعمال می شود. نمایه سازی دیگر انواع مدارک، مانند مقالات، مقالات سمینارها، استانداردها و غیره، در تعداد کمی از کتابخانه ها (3/4٪) رایج است

که در ردیف «غیره» منظور شد (جدول 8).

تجهیزات

آمار مبین آن است که 56/1٪ کتابخانه‌ها - یعنی بیش از نیمی از آنها- از داشتن یک دستگاه تکثیر (زیراکس) که ابزار اولیه خدمات کتابخانه‌ای است محروم‌اند و نمی‌توانند جوابگوی جامعه استفاده کننده خود باشند، چه رسد به مشارکت در شبکه اطلاع‌رسانی کشور و ارائه خدمات تکثیر مواد برای دیگر نقاط کشور (جدول 9). 82/9٪ از کتابخانه‌ها، فاقد دستگاه مطالعه میکروفیلم و میکروفیش هستند و یا به بیانی دیگر، تنها 17/1٪ از کتابخانه‌ها ریزخوان در اختیار دارند. 18/9٪ از کتابخانه‌ها (53 کتابخانه) که عموماً در تهران قرار گرفته‌اند، یعنی حدود 1/3 در زمان پاسخگویی به پرسشنامه، در مرحله بررسی و راه‌اندازی سیستم بودند و هیچگونه اطلاعاتی ذخیره نکرده بودند. از کل کتابخانه‌ها 9/3٪ ارتباط پست تصویری (فاکسی میلی) فراهم کرده‌اند و می‌توانند از آن برای سرویسدهی سریع و راه دور استفاده کنند.

جدول 8: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب موارد استفاده از نمایه‌سازی در

آماده‌سازی مواد

نوع مدرک	تعداد	درصد*
پایان‌نامه	47	16/8
گزارش علمی و فنی	58	20/7

	0/4	1	نقشه
	4/3	12	غیره
	70/4	197	هیچ کدام

*درصد نسبت به کل جامعه آماری (280 کتابخانه)

(مبنا جدول 8) نمودار

جدول 9: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب نوع تجهیزات

ندارد		دارد					
		جمع		بیش از یک دستگاه / خط		یک دستگاه / خط	
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد

56/1	157	43/9	123	8/9	25	35	98	براکس
32/9	232	17/1	48	7/8	22	9/3	26	بزخوان
31/1	227	18/9	53	5/7	16	13/2	37	مپیوتر (شخصی و بز کامپیوتر)
1/8	257	8/2	23	1/2	6	6/1	17	مینال
10/7	254	9/3	26	-	-	9/3	26	کسی میلی
3/9	263	6/1	17	-	-	6/1	17	ستگاه تهیه کروفيلم
4/3	264	5/7	16	-	-	5/7	16	ستگاه تهیه بکروفیش
2/9	260	7/1	20	7/0	2	6/4	18	ستگاه تکثیر بکروفیش

(مبنا جدول 9) نمودار

خدمات اطلاعاتی

کتابخانه‌هایی که کامپیوتر را به خدمت گرفته‌اند، به تدریج اطلاعات انواع مدارک را جهت بازیابی در کامپیوتر ذخیره می‌کنند. نسبت انواع مدارک ذخیره شده در کامپیوترها چنین

است: کتاب 35٪، مقاله 17/1٪، گزارش علمی و فنی 7/9٪، پروانه اختراع 3/9٪، استاندارد 3/9٪، پایان نامه 2/6٪، دیگر اطلاعات مانند طرحهای پژوهشی، مجلات، اشخاص مجموعاً 25٪ (جدول 10). تعدادی از کتابخانه‌ها، به مجموعه خود بسنده کرده و مشخصات مدارک موجود در کتابخانه را جهت بازیابی ذخیره نموده‌اند. تعداد معدودی کوشیده‌اند، در محدوده فعالیت سازمان خود، به ایجاد بانکهای اطلاعاتی همت کنند و امکان جستجوی گسترده‌تری را فراهم نمایند. از آن جمله می‌توان «بانک اطلاعات مقالات دندانپزشکی»، «بانک اطلاعات عوامل شیمیایی، سلاحهای شیمیایی و مسمومیتها»، «بانک اطلاعات فهرست مشترک نشریات ادواری»، «بانک اطلاعات پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان ایرانی خارج از کشور» و «بانک اطلاعات کتابهای دانشگاهی و مراکز پژوهشی کشور» را نام برد. در مورد مدارک فارسی نیز، تلاش زیادی به عمل آمده است تا به اطلاعات پراکنده سر و سامانی داده شود. از مراکزی که در این زمینه فعالیت بیشتری داشته‌اند، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران:

بانک اطلاعات مقالات علمی و فنی فارسی

بانک اطلاعات طرحهای پژوهشی

بانک اطلاعات مقالات سمینارهای علمی و فرهنگی ایران

بانک اطلاعات پایان‌نامه‌ها و انتشارات دولتی ایران

بانک اطلاعات خزر

بانک اطلاعات علوم تربیتی

سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی:

بانک اطلاعات مقالات فارسی

بانک اطلاعات کتابهای هنری

بانک اطلاعات کتابهای انتشار یافته

سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران:

بانک اطلاعات پروانه‌های اختراعات

مرکز مدارک اقتصادی- اجتماعی و انتشارات سازمان برنامه و بودجه:

بانک اطلاعات مقالات

در بررسی میزان خدمات اطلاعاتی (دستی و ماشینی) کتابخانه‌ها ناموفق بودیم. اغلب کتابخانه‌ها به پرسش میزان تقریبی خدمات اطلاعاتی ارائه شده در طول سال (پرسشهای 14، 17، 18) پاسخ ندادند. ولی آنچه از کل پرسش 14 به دست آمد چنین است: از کل جامعه آماری تنها 8/9٪ از کامپیوتر جهت ذخیره و بازیابی اطلاعات استفاده می‌کنند- یعنی کمتر از نیمی از کتابخانه‌هایی که کامپیوتر در اختیار دارند، 3/2٪ ارتباط پیوسته خارجی دارند، 5٪ آماده استفاده از ارتباط پیوسته داخلی شده‌اند، 1/4٪ کتابخانه‌ها سرویس اشاعه اطلاعات گزینشی [گمان می‌رود که آمار واقعی در مورد اشاعه اطلاعات گزینشی پایینتر از این حد

باشد. به نظر می‌رسد برخی از پاسخ دهندگان به تعریف مشخص این اصطلاح واقف نبوده‌اند. ا ارائه می‌دهند، و 1/8٪ به درخواست کنندگان، سرویس تکثیر بسته نرم‌افزاری عرضه می‌دارند (جدول 11).

همکاریهای داخلی و خارجی

در مورد سرویس امانت بین کتابخانه‌ها، 36/6٪ - یعنی رقمی بیش از یک سوم کتابخانه‌ها - اعلام داشتند که در این سرویس مشارکت ندارند. به عبارت دیگر، در نخستین برنامه همکاری بین کتابخانه‌های داخل کشور، که حدود بیست سال از شروع فعالیت آن می‌گذرد، مشارکت ندارند (جدول 12). لذا باید قبل از ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی کشور، علت این امر بررسی شود، تا چنانچه کاستیها و مشکلاتی در زمینه ارتباط بین کتابخانه‌ها وجود دارد - خواه اداری خواه فنی - برطرف گردد. تجربه نشان داده است که، کتابداران عموماً به اهمیت این همکاری واقفاند و به برقراری آن مایل هستند. ولی موانع و مشکلات موجود - مانند نداشتن دستگاه تکثیر برای ارائه خدمات فتوکپی مقالات، و یا مقررات دست و پاگیر مالی و اداری - مانع از برقراری سرویس امانت بین کتابخانه‌ها می‌شود.

از کل کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی ایران، تنها 6/8٪ در انجمنها و موسسات جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی عضویت دارند - یعنی تعداد اندکی از کتابخانه‌ها از جهت منابع و اطلاعات تخصصی و حرفه‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی تغذیه می‌شوند.

جدول 10: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب انواع بانکهای اطلاعاتی

نوع رکورد	تعداد	درصد [1]	درصد [2]
مقاله	13	41/6	17/1
کتاب	27	9/6	35/5
پایان نامه	2	0/7	2/6
گزارش علمی و فنی	6	1/2	7/9
پروانه اختراع	3	1/1	3/9
استاندارد	3	1/1	3/9
غیره (مجله، طرح و اشخاص)	19	6/8	25
هیچ کدام	243	86/8	4/1

1- درصد نسبت به کل جامعه آماری (280 کتابخانه)

2- درصد نسبت به 76 کتابخانه دارای کامپیوتر و یا ترمینال

(مبنا جدول 10) نمودار

جدول 11: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب موارد استفاده از کامپیوتر

شرح	تعداد	درصد*
ذخیره و بازیابی اطلاعات	25	8/9

1/4	4	اشاعه اطلاعات گزینشی
1/8	5	تکثیر بسته نرم افزاری
5	14	ارتباط پیوسته داخل کشور
3/2	9	ارتباط پیوسته خارج از کشور
88/6	248	هیچکدام

*درصد نسبت به کل جامعه آماری (280 کتابخانه)

جدول 10: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب همکاریهای داخلی و خارجی

درصد*	تعداد	عضویت‌ها
38/2	107	سرویس امانت بین کتابخانه‌ها
7/1	20	انجمنها و مؤسسات جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی
58/9	165	هیچکدام

*درصد نسبت به کل جامعه آماری (280 کتابخانه)

بودجه

در بررسی پاسخهای داده شده به پرسش 20، معلوم شد موارد «بدون پاسخ» و «نامشخص» در مورد بودجه ریالی حدود 58٪ و در مورد بودجه ارزی حدود 64٪ کل جامعه آماری را تشکیل می‌دهد (جداول 13 و 14). این میزان از عدم اطلاع کتابخانه‌ها، بررسی در مورد بودجه را مشکل کرد. از سوی دیگر، اگر کتابخانه‌ها اطلاع دقیقی از میزان بودجه خود داشته

باشند، شاید بهتر بتوانند نسبت به انتخاب و تهیه مواد کتابخانه اقدام کنند.

تعداد 7 کتابخانه در مقابل «پرسش» میزان بودجه ارزی جواب «ندارد» را ذکر کرده‌اند. این

مطلب، به این معناست که، این کتابخانه‌ها هیچگونه خریدی از خارج کشور ندارند و تهیه

مدارک غیرفارسی آنها احتمالاً محدود به خریدهای داخل کشور و دریافت رایگان مدارک از

سازمانهای بین‌المللی و ملی است.

جوابهای داده شده در مورد بودجه و میزانی را که هزینه شده است (حدود 40٪ کل جامعه

آماري) حاکی از آن است که این کتابخانه‌ها در مجموع توانسته‌اند حدود از بودجه خود را هزینه

کنند. 60٪ بقیه، مسلماً وضع بهتری ندارند. علت را باید در مقررات دست و پاگیر اداری و مالی

جستجو کرد. کتابداران برای خریدهای خارجی خود، ناگزیرند با قسمت امور مالی سازمان

متبوع نامه‌نگاریهای متعددی را انجام دهند و وقت زیادی را صرف کنند و در نهایت نیز، باید

فردی با حوصله و پیگیر را جهت دوندگیها و گرفتن امضاهای مسوولان به کار گمارند. در عمل

مشاهده شده است، عوامل بازدارنده سبب می‌گردد، تا سفارشات مجلات که باید در فاصله

زمانی مشخصی صورت گیرد بموقع انجام نشود.

جدول 13: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب میزات بودجه ریالی و هزینه

ریالی در سال 1369

جمع	بیش از 10 میلیون	10-5 میلیون	5-1 میلیون	500 هزار - 1 میلیون	کمتر از 500 هزار	نامشخص	ن پاسخ
-----	---------------------	----------------	---------------	------------------------	---------------------	--------	--------

درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
9/3	26	6/4	18	14/3	40	3/6	10	8/6	24	23/2	65	34/6	
10/4	29	6/8	19	12/5	35	6/8	19	10	28	16/4	46	37/1	1

جدول 14: توزیع کتابخانه‌ها و مراکز مدارک بر حسب میزان بودجه ارزی و هزینه

ارزی در سال 1369

بیش از 100 هزار	70-100 هزار	30-70 هزار	10-30 هزار	کمتر از 10 هزار	ندارد	نامشخص
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد

0	1	5	41	2/2	6	7/9	22	4/6	13	4/6	13	2/5	7	17/5	49	4	12
0	1	5	35	2/9	8	7/9	22	6/1	17	6/1	17	2/5	7	14/5	41	4	13

نیازها

در مقابل این پرسش که «برای توسعه فعالیت خود و مشارکت در شبکه اطلاع رسانی کشور به تجهیزات و تخصصهایی نیاز دارید؟» کتابخانه و مراکز مدارک، نیازهایی را اعلام داشته اند که بر اساس موارد تکرار به ترتیب عبارت اند از:

- 1- متخصص کتابداری، بویژه متخصصان آشنا به روش ذخیره و بازیابی اطلاعات با کامپیوتر
- 2- متخصص کامپیوتر قادر به برنامه نویسی در امور کتابخانه، بخصوص ایجاد بانکهای اطلاعاتی
- 3- ریز کامپیوتر (P.C)
- 4- تجهیزات کتابخانه، بخصوص دستگاه تکثیر (زیراکس)
- 5- ترمینال، به منظور استفاده از بانکهای داخلی (که باید با نصب و راه اندازی شبکه های اطلاعاتی داخل کشور صورت پذیرد).
- 6- وسایل دیداری و شنیداری، بخصوص دستگاه مطالعه میکروفیلم و میکروفیش و دستگاههای تهیه میکروفیلم و میکروفیش
- 7- افزایش بودجه
- 8- خط تلفن مستقیم و فاکس میلی
- 9- کمک کارشناس کتابداری

10- CD-Rom drive برای استفاده از اطلاعاتی که روی دیسکتهای نوری ذخیره شده است.

11- گسترش فضای کتابخانه و بهبود آن از جهت نور و صدا ...

12- اشتراک خط اطلاعاتی خارج از کشور، به منظور استفاده از بانکهای اطلاعاتی خارج کشور

13- متخصص موضوعی

14- کارورزی در مراکز مدارک و کتابخانهها معتبر خارج از کشور

15- مشاور فنی با تجربه در امور کتابداری و اطلاع رسانی

16- تجهیزات مربوط به کامپیوتر مانند مودم

نیازهای آموزشی:

در پاسخ به پرسش «چه آموزشهایی را جهت بالا بردن کیفیت ذخیره و بازیابی اطلاعات و ارائه خدمات اطلاعاتی، بیشتر لازم می‌دانید؟» مطالبی ابراز شده است که بر اساس موارد تکرار، به ترتیب عبارت‌اند از:

1- چگونگی استفاده از کامپیوتر و کاربرد آن در کتابخانهها

2- آشنایی با بانکهای اطلاعاتی و شبکه‌های اطلاع رسانی

3- شناخت روشهای ذخیره و بازیابی اطلاعات

4- خدمات اطلاعاتی

5- نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی

6- دوره آموزشی جهت کتابداران دیپلمه

7- شیوه کار با وسایل سمعی و بصری

8- فهرستنویسی

9- زبان خارجی

پیشنهادها

پیشنهادهایی را که کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی و مراکز مدارک در مقابل پرسش 24 ذکر کرده‌اند، می‌توان در قالب مطالب زیر خلاصه کرد

- رفع موانع سفارش کتب و نشریات و از میان برداشتن مقررات دست و پاگیر اداری،
- خرید کتب و مجلات مورد نیاز کتابخانه‌ها به طور متمرکز،
- تسهیل دستیابی به فتوکپی مقالات خارج از کشور (از طریق خرید کوپن)،
- کمک به تقویت منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ها،
- فعالتر شدن امانت بین کتابخانه‌های ایران،
- کمک به تجهیز و استاندارد کردن کتابخانه‌ها- آنگاه ایجاد شبکه،
- استفاده بیشتر از پس تصویری،
- مدرنیزه کردن مراکز اطلاع‌رسانی،
- ایجاد مرکزی خاص جهت سرویسدهی به کتابخانه‌های دانشگاهی کشور- چه از نظر نیروی انسانی و چه از لحاظ تجهیزات فنی،
- ارائه خدمات فنی (فهرستنویسی و نمایه‌سازی) به طور متمرکز، چاپ و فروش کارتهای کتاب به کتابخانه‌ها،

- خرید تجهیزات کتابخانه‌ها به طور متمرکز و توزیع آنها بین کتابخانه‌ها و مراکز مدارک،
- آموزش نیروی انسانی متخصص متناسب با پیشرفتهای جهانی،
- اعزام کتابداران به خارج از کشور، به منظور آشنایی با پیشرفتهای اطلاع‌رسانی و ایجاد امکاناتی جهت کارورزی آنان در مراکز مدارک معتبر،
- تشکیل دوره‌های آموزشی کوتاه مدت در تهران و شهرستانها،
- آموزش مکاتبه‌ای مستمر در زمینه به کارگیری کامپیوتر در ذخیره و بازیابی اطلاعات،
- ایجاد امکانات تحصیلی در مقطع کارشناسی ارشد، به صورت بورسیه برای کارکنان شاغل،
- تاسیس انجمن کتابداران ایران،
- برگزاری سمینارهایی در زمینه اطلاع‌رسانی و کتابداری، به منظور بحث و بررسی مشکلات موجود،
- تهیه و انتشار فهرستهای مشترک،
- تهیه و انتشار راهنماها، از جمله راهنمای کتابخانه‌های ایران،
- انتشار بررسیهای انجام شده از وضع کتابخانه‌ها،
- ایجاد امکاناتی به منظور همکاری بیشتر و تبادل اطلاعات بین کتابخانه‌ها و مراکز مدارک،
- رفع موانع دست و پا گیر اداری و ایجاد سهولت برای انتقال اطلاعات از کتابخانه‌ها و مراکز پژوهشی به سایر مراکز،
- روشن کردن نقش اساسی مراکز اطلاع‌رسانی کشور،

- ایجاد شبکه‌های اطلاعاتی به صورت موضوعی،
- سیاستگذاری و تعیین هدفهای مشخص جهت تشکیل نظام اطلاع‌رسانی کشور، سپس تهیه خط‌مشیها، آموزش پرسنل، به کارگماری افراد متخصص، تدوین مقررات و دستورالعملهای اجرائی.